Studie
CZ + ΣEN

Acta Musei Nationalis Pragae Historia 80/2026/3
DOI: 10.37520/amnph.2026.019

Luboš Velek

František Palacký a volby do říšského sněmu v červenci 1848

Luboš Velek
Masarykův ústav a Archiv AV ČR
velek@mua.cas.cz

Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu GA ČR No. 24-12195K, Občanská společnost a zrod voleb: volební kultura revoluce 1848 na příkladu českých zemí, Haliče a Bukoviny. Luboš Velek je pracovníkem Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i.

František Palacký and the July 1848 Imperial Diet Elections

Abstract: This study analyzes František Palacký's organizational involvement in the 1848 Imperial Diet elections, his successful and unsuccessful electoral campaigns, and the role of the emerging Czech National Party in coordinating parliamentary candidacies. It shows that Palacký's elected offices reflected not only his personal popularity and the strength of patriotic networks, but also the first electoral strategy in Bohemia.

Keywords: Electoral culture, the Austrian Imperial Diet, 1848, František Palacký, the Czech National Party

Červencové volby 1848 do říšského sněmu představují důležitý mezník nejen v politickém dění habsburské monarchie během revolučního roku 1848, ale zejména na dlouhé cestě vývoje politické (a volební) kultury podunajské říše. Z pohledu historika, resp. politologa jsou tyto volby lákavým tématem rovněž proto, že se konaly na celém území Českého království a na rozdíl od krátce jim předcházejících voleb do německého Národního shromáždění (květen 1848) a českého zemského sněmu (červen 1848) nebyly předmětem bojkotu ani jedné z obou národních stran obývajících korunní zemi Čechy. Průběh a výsledky říšských voleb tak představují komplexní soubor dat umožňující nejen jejich analýzu a interpretaci, ale i komparativně-analytické pohledy na úrovni zemí (např. Čechy versus Morava), etnik (Češi versus Němci), sociálně-hospodářských entit (venkov versus město; agrární oblasti versus vznikající průmyslová centra; inteligence versus sedláci mezi kandidáty na poslance apod.), významu základního vzdělání, resp. analfabetismu pro rozhodování voličů (Čechy versus Halič – Bukovina) atd., jak je již před desetiletími formulovala historizující politická věda.[1] Přes uvedená konstatování věnovala česká historiografie říšským (i ostatním) volbám roku

1 Např. teorie cleavages či socio-kulturních milieu: Seymour M. LIPSET – Stein ROKKAN, Cleavage Structures, Party System, and Voter Alignments: An Introduction, in: Seymour M. Lipset – Stein Rokkan (eds.), Party Systems and Voter Alignments. Cross-National Perspectives, New York – London 1967, s. 1–64; Karl ROHE, Entwicklung der politischen Parteien und Parteiensysteme in Deutschland bis zum Jahre 1933, in: Oscar W. Gabriel – Oskar Niedermayer – Richard Stöss (Hgg.), Parteiendemokratie in Deutschland, Opladen 1997, s. 39–58; Arend LIJPHART, Political Parties. Ideologies and Programs, in: David Butler – Howard R. Peniman – Austin Ranney (eds.), Democracy at the Polls. A Comparative Study of Comparative National Elections, Washington – London 1981, s. 26–51; M. Rainer LEPSIUS, Parteiensystem und Sozialstruktur. Zum Problem der Demokratisierung der deutschen Gesellschaft, in: Wilhelm Abel – Knut Borchardt – Hermann Kellenbenz – Wolfgang Zorn (Hgg.), Wirtschaft, Geschichte und Wirtschaftsgeschichte. Festschrift zum 65. Geburtstag von Friedrich Lütge, Stuttgart 1966, s. 371–393.

1848 dosud jen minimální, téměř nulovou pozornost.[2] Podobné ovšem platí i pro historiografie dalších nástupnických států, rakouskou historiografii nevyjímaje.[3] Uvedené konstatování je přitom v rozporu nejen s naznačeným až konstitutivním významem těchto voleb, ale především s dochovanou bohatou základnou primárních pramenů různého druhu umožňujících mnohovrstevnaté studium rodící se politické soutěže.

Na *supervolebním* roku 1848 jsou ovšem přitažlivé i osobní příběhy jeho protagonistů, z nichž mnozí svou účastí ve volebním dění poprvé vstoupili na pole politiky, aby se na něm pak často pohybovali po celá další desetiletí. Takovým příkladem je i František Palacký. Ten sice svým literárním, vědeckým a organizačním dílem patřil již před rokem 1848 mezi relativně známé osobnosti, ale přijetím politického angažmá se v jeho bohatém životě otevíralo nové a pro něj prakticky málo známé pole působnosti. Přestože Palackého životní osudy máme velmi dobře zmapované díky starší i novější historiografii, i zde bohužel platí, že autoři Palackého biografií věnovali jeho volebnímu vystoupení v roce 1848 mizivou pozornost.[4] Podrobnější rozbor konkrétního volebního, resp. politického chování jakéhokoliv protagonisty poslanectví ovšem může otevřít nové dimenze nejen směrem k poznání jeho osobnosti a politického habitu, ale i k poznání obecnějších vývojových trendů (např. role etnických konfliktů ve volebním dění, míra a intenzita volebního nátlaku a volebního násilí, četnost volebních podvodů, rozmanitost politických postojů a chování obyvatelstva, vystupování státních institucí při přípravě a realizaci voleb aj.).[5] Tento přístup v souvislosti s říšskými volbami 1848 jsem se v nedávné minulosti pokusil využít ve dvou případech, Havlíčkově a Sidonově, které ovšem představují do značné míry extrémní příklady etnického násilí, volebního nátlaku a násilí, volebních manipulací, resp. jejich vzájemného prolínání.[6] Průběh volebních klání spjatých s Palackého kandidaturami sice tyto extrémní projevy patologického volebního chování veskrze postrádá, ale možná otevírá jiné pohledy na pozici výrazného jednotlivce v politické soutěži v určitém *bodě nula* moderní české volební kultury. Na mysli tu mám nejen Palackého roli

2 Tento fakt se týká jak obecněji a přehledově koncipovaných syntéz politického vývoje habsburské monarchie, tak velkých syntéz samotného roku 1848. O říšských volbách nenajdeme prakticky nic ani v Kazbundově monografii roku 1848, ani v Roubíkově poněkud popularizační syntéze. Jen letmo se pak tématu dotýká J. Štaif. Karel KAZBUNDA, České hnutí roku 1848, Praha 1929; František ROUBÍK, Český rok 1848, Praha 1931; Jiří ŠTAIF, Revoluční léta 1848–1849 a české země, Praha 1990; TÝŽ, Modernizace na pokračování. Společnost v českých zemích (1770–1918), Praha 2020. Důvod tradičního ignorování studia voleb roku 1848, jinak vždy klíčové události v jakémkoliv politickém dění, mi ovšem zůstává záhadou. Platí to nejen o říšském sněmu, ale i o frankfurtském parlamentu, kde dodnes zůstává cenou stařičká a nacisticky zabarvená studie Josef PFITZNER, Die Wahlen in die Frankfurter Nationalversammlung und Sudetenraum, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte, 1941/42, roč, 5, s. 199–240. O českém zemském sněmu kdysi psal J. Heidler, ale toho zajímala jeho připravovaná struktura, nikoliv samotné volby. Jan HEIDLER, Český sněm ústavodárný roku 1848, *Český časopis historický*, 1907, roč. 13, s. 36–59. Důsledkem je, že dodnes nacházíme i v novější odborné literatuře matoucí tvrzení, že např. český zemský sněm nebyl v úplnosti zvolen: Pavel BĚLINA – Milan HLAVAČKA – Daniela TINKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české. XIa. (1792–1860), Praha – Litomyšl 2013, s. 348.

3 Čestnou a pozoruhodnou výjimkou je zde mimořádná komparativně-analytická monografie Thomas STOCKINGER, Dörfer und Deputierte. Die Wahlen zu den konstituierenden Parlamenten von 1848 in Niederösterreich und im Pariser Umland (Seine-et-Oise), Wien 2012. V poslední době se tématu voleb revolučního roku, ovšem těch frankfurtských, věnuje Andreas PAUSCHENWEIN, Die Wahlen zur Frankfurter Nationalversammlung in Niederösterreich 1848, Jahrbuch der Hambach-Gesellschaft, 2020, roč. 27, s. 97–128. Zde pak nelze neodkázat na pionýrskou a vzorovou práci Heinrich BEST, Die Männer von Bildung und Besitz. Struktur und Handeln parlamentarischer Führungsgruppen in Deutschland und Frankreich 1848/49, Düsseldorf 1990. V tisku se pak nachází sborník: Pavel MÁŠA – Adam ŚWIĄTEK (Hgg.), Die Wahlkultur in der Revolution von 1848/49, Praha 2026.

4 J. Kořalka pouze vyjmenoval obvody, v nichž Palacký získal mandát a přidal blíže nepodloženou informaci, že venkovské mandáty získal, „aniž by se s výjimkou Prahy o tuto volbu ucházel“. Jiří KOŘALKA, František Palacký (1798–1876). Životopis, Praha 1998, s. 294–295. J. Štaif o zisku Palackého říšských mandátů prakticky mlčí. Srov. Jiří ŠTAIF, František Palacký. Život, dílo, mýtus, Praha 2009, s. 166.

5 K tématu srov. mnohdy velmi inovativní práce pracující i s českou, resp. středoevropskou materií: Bernd ROTTENBACHER, Das Februarpatent in der Praxis. Wahlpolitik, Wahlkämpfe und Wahlentscheidungen in den böhmischen Ländern der Habsburgermonarchie 1861–1871, Frankfurt et al. 2001; Pavel Fabini – Tomáš Zouzal (eds.), Vše pro mandát? Podvody, korupce a násilí při parlamentních volbách ve střední Evropě v 19. a 20. století, Liberec 2021.

6 Luboš VELEK, Poslanecké kandidatury Karla Havlíčka v revolučním roce 1848, in: Anna JONÁKOVÁ – Luboš VELEK (eds.), Havlíčku, Havle! K dvoustému výročí narození Karla Havlíčka Borovského, Praha 2022, s. 83–119; TÝŽ, Rudý katecheta. Jičínský poslanec P. Jan Maria Sidon v revoluci 1848/49, Praha 2026.

v přípravě a realizaci voleb v čele české strany, ale i jeho popularitu a její případné cílené budování.

Cílem mého příspěvku je: 1) analyzovat zapojení F. Palackého do přípravy voleb z pozice předáka české národní strany, která se v roce 1848 začala pozvolna, ale zřetelně transformovat z předbřeznové (*české*) *národní strany* ve smyslu etnického kulturního hnutí v zárodečnou politickou organizaci *Národní strana* (kvůli nedokončenosti tohoto procesu proměny budu ovšem i v souladu s tradicí mluvit o české národní straně s malým „n"); 2) analyzovat veškeré kandidování F. Palackého v jednotlivých volebních obvodech, neboť jeho jméno se objevilo ve volebních urnách hned v deseti různých volebních obvodech, přičemž v šesti z nich vyhrál. Pramenně budu vycházet především z dochovaných volebních protokolů, které představují svým způsobem unikátní pramen (často objemné konvoluty se zprávou zeměpanského volebního komisaře, protokolem sepsaným volební komisí, přiloženými volebními lístky a zpravidla též s protesty a stížnostmi voličů na průběh voleb).[7] Informace případně doplním z fondu presidia českého gubernia[8] a fondů jednotlivých krajských úřadů, pokud se dochovaly. Registratury krajských úřadů jsou důležité zejména v případech, kdy kandidát sice vyhrál, ale mandát z různých důvodů nepřijal a byla vypsána doplňující volba. V takovém případě totiž krajské úřady presidiu gubernia, resp. ministerstvu vnitra často předaly pouze dokumentaci týkající se úspěšné volby. Dokumentace související s odmítnutými mandáty proto zpravidla zůstala uložena v krajské registratuře. Toto je i případ Palackého, neboť ze šesti volebních vítězství přijal pouze jediný mandát, a to za druhý pražský volební obvod.

Ve věci kandidatur/kandidování F. Palackého, resp. jím obdržených hlasů v jednotlivých volebních obvodech je třeba pracovat s několika modelovými situacemi. První je vědomá, zamýšlená kandidatura konkrétního politika. Takováto vědomá kandidatura ovšem mohla být buď veřejně přiznaná (a podpořená nějakou dobově primitivní agitací na stránkách novin, letáky, osobním přihlášením se o mandát před shromážděnými voliči, ohlášením své kandidatury úřadům), anebo tajná, kdy si zájemce o mandát mohl skrytým postupem zajišťovat v nějakém *rezervním* volebním obvodě, resp. obvodech podporu důvěrným stykem s místními přáteli a důvěrníky. Motivace k podobným skrytým kandidaturám, které v roce 1848 nebyly výjimečné, mohly být buď ryze osobní, tedy obava z neúspěchu veřejně ohlášené kandidatury v konkrétním volebním obvodě, nebo stranické, kdy kandidatura populární osobnosti byla cílenou zákulisní taktikou českého centrálního volebního výboru. Dalším modelem pak byly volební obvody, kde se kandidování či ještě spíše volení určité osoby dělo bez jejího osobního přičinění či dokonce vědomí, tedy i bez skrytého ucházení se o mandát, a představuje tak výraz její osobní popularity v širším vlasteneckém milieu, anebo též výraz bezradnosti voličů, koho volit. Situace *voličské bezradnosti* často nastávala v těch volebních obvodech, kde národní strana kvůli nedostatku vhodných osobností např. nepostavila žádného národního kandidáta, neměla zde žádné důvěrníky nebo zde došlo

7 Tato dokumentace je uložena v Österrechisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále jen HHStA), fond (dále jen f.) Österreichischer Reichstag 1848 (dále jen ÖRT). Tento pozoruhodný fond v minulosti využilo jen nemnoho historiků. Zřejmě prvním byl P. Burian, po něm R. Rosdolsky a K. Obermann a v relativně nedávné době již zmíněný T. Stockinger. Peter BURIAN, Die Nationalitäten in Cisleithanien und das Wahlrecht der Märzrevolution 1848/49. Zur Problematik des Parlamentarismus im alten Österreich, Graz 1962; Roman ROSDOLSKY, Die Bauernabgeordneten im konstituierenden Reichstag 1848–1849, Wien 1976; Karl OBERMANN, Die österreichischen Reichstagswahlen 1848. Eine Studie zu Fragen der sozialen Struktur und der Wahlbeteiligung auf der Grundlage der Wahlakten, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, 1973, roč. 26, s. 342–375. Z českých historiků na fond upozornil Kazbunda již v roce 1924, ale reálně z něj čerpal jako první zřejmě až E. Mikušek po tři čtvrtě století: Karel KAZBUNDA, Archiv rakouského ústavodárného říšského sněmu (1848–1849), rakouské říšské rady (1851–1861) a rozmnožené rady říšské (1860–1861), *Časopis archivní školy*, 1924, roč. 2, s. 44–111; Eduard MIKUŠEK, Nacionální aspekt voleb do říšského sněmu. (Na příkladě doplňovacích voleb v Lovosicích), in: Kroměřížský sněm 1848–1849 a tradice parlamentarismu ve střední Evropě, Kroměříž 1998, s. 231–238.

8 Přípravy voleb do říšského sněmu a jejich průběh je uložen pod signaturou presidia gubernia 17/24: Národní archiv (dále jen NA), f. Presidium českého gubernia (dále jen PG), signatura (dále jen sign.) 17/24, kartony 2252 až 2254.

k roztříštění české podpory mezi více kandidátů, často lokálních veličin. Na váhu zpravidla padaly i chybějící *sítě* (politické, komunikační, klientelistické apod.) v ad hoc vymezených volebních obvodech nerespektujících existující administrativní členění (panství, farnosti) atd. Důsledkem býval v takových případech organizační chaos, nedostatek či zpoždění informací, impulzivní davové chování politicky dezorientovaných lidí apod. Termín *kandidatura* v mnou sledovaném kontextu proto nadále používám pro předpokládané osobní (vědomé) kandidatury F. Palackého (ať již otevřené či důvěrně připravované), zatímco pro jeho volení bez předchozího vědomí či souhlasu z jeho strany používám termín *kandidování*, popř. jen *volení*.

Volební organizace české národní strany v revoluci 1848

V procesu pozvolné transformace české národní strany ve smyslu kulturně-etnického hnutí v politickou organizaci jménem Národní strana hrál důležitý mezník vznik *„centrálního Výboru pro volení ke sněmu národnímu"*, protože konstituování (před)volebních výborů bylo zpravidla jedním z prvních kroků při vzniku tzv. honoračních stran 19. století. Rakouští Němci svůj první volební výbor založili již v dubnu 1848 a tento si brzy začal ve volebních věcech konkurovat s dalšími politickými organizacemi, např. se vznikajícími politickými spolky českých Němců nebo iniciativou státních orgánů na stránkách úředního tisku. Český volební výbor vznikl zřejmě až v polovině května 1848 a o jeho existenci a činnosti máme jen kusé informace především ze stránek dobového tisku. Zřejmě poprvé se na veřejnost obrátil provoláním z 20. května, v němž ji informoval o své existenci, účelu a personálním složení. Výbor sídlil v prostorách Měšťanské besedy na Novém Městě pražském a tvořilo jej dvanáct členů pod předsednictvím Františka A. Braunera. Mezi členy najdeme dále Františka L. Riegra, Václava Štulce, Josefa K. Tyla, Aloise P. Trojana či Josefa Podlipského, ale překvapivě nikoliv Palackého a ani Karla Havlíčka Borovského.[9] Zvláště Havlíčkova absence je nápadná, uvědomíme-li si provázanost podobných volebních platforem s dobovým tiskem, jediným médiem své doby. Důvodem Palackého absence při konstituování volebního výboru ovšem mohla být jeho nepřítomnost v Praze, neboť v polovině května dlel ve Vídni v souvislosti s nabízeným křeslem ministra vyučování v Pillersdorfově vládě. Ať tak či onak, Palackého nepřítomnost ve výboru mohla být jen dočasná, což naznačují některé jeho kroky v souvislosti s organizací brzy navazujících doplňovacích voleb. Další existenci volebního výboru a přinejmenším Palackého zasvěcení do jeho činnosti dokládá Braunerův dopis až z listopadu 1848. Tehdy Palackého informoval o průběhu doplňovacích voleb v Berouně. *Pochválil* se přitom, že bylo moudrým rozhodnutím zajet do města, kde Braunerovi stačilo pronést *„několik rázných slov"* a český kandidát Jan rytíř Neuberg měl většinu hlasů jistou, což se zprvu nezdálo. Braunera při pobytu v Berouně ovšem zaujalo i vystupování Neubergova protikandidáta Vendelína Grünwalda z Vídně a navrhl Palackému, že by bylo dobré podpořit ho při nějaké budoucí doplňovací volbě.[10]

Volební výbor se svým květnovým prohlášením obracel na české vlastence, kteří zvažovali kandidaturu do českého sněmu, aby se mu přihlásili s nezbytnými údaji a výbor je tak mohl zařadit na svoji připravovanou kandidátní listinu. Zpráva o vzniku volebního výboru vyvolala u publika nemalou pozornost, neboť týden nato jeho předseda F. A. Brauner uveřejnil podrobnější informace o účelu výboru. Nemluvil již pouze o potřebě sestavení kandidátní listiny. Účel vysvětloval časovou tísní a zejména nouzí o vhodné kandidáty z řad *„chvalně známých vlastenců"* v řadě českých volebních obvodů. Brauner současně upozornil, že výbor nedoporučí takové zájemce o mandát, za něž by se *„s dobrým vědomím zaručiti*

9 Konstituční pražské nowiny, 21. 5. 1848 (č. 40), příloha datovaná 23. 5. 1848, s. 1.
10 Literární archiv Památníku národního písemnictví, f. F. Palacký, Brauner Palackému 16. 11. 1848.

nemohl“. Výbor si tak přisvojoval velkou moc, jež eliminovala nejen národně či politicky nevhodné kandidáty, ale i ty, kteří ve vlasteneckém prostředí zatím jen nebyli dostatečně známí.[11] Výsledkem zvoleného postupu, s ohledem na časovou tíseň asi nezbytného, bylo, že se politická způsobilost odvozovala od předešlých zásluh v českém kulturním hnutí: *„v zemi byli za poslance též skoro všude zvoleni mužové známí za času předešlého co vlastenci, zvláště co spisovatelé čeští aneb zase kteří byli členy národního výboru; jen sem tam také některý sedlák, poněvadž se zvláště jednalo o zrušení robot.“*[12]

O tom, zda byl uvedený volební výbor činný i o více než měsíc později při přípravě říšských voleb, v tisku zprávy nenajdeme. Se značnou mírou pravděpodobnosti lze ovšem předpokládat, že ano. Protože kandidátů pro říšské volby bylo třeba najít násobně méně nežli pro český sněm – do českého sněmu se volilo cca 270 zástupců měst a venkovských vikariátů; do říšského sněmu se v Čechách volilo pouze 90 poslanců (obou národností, tudíž asi 60 etnicky českých zástupců) a výbor měl k dispozici z příprav zemských voleb jistě řadu kandidátů – nebylo před říšskými volbami zapotřebí již žádné výzvy k přihlašování se zájemců o mandát. Situaci značně zjednodušoval a zpřehledňoval též volební řád pro volby do říšského sněmu, protože zaváděl většinový volební systém na základě jednomandátových obvodů, a k tomu navíc ještě model nepřímé volby, kdy voliči ze svých řad nejprve vybrali tzv. volitele a tito následně teprve zvolili příslušného poslance. O výběru poslance tak reálně rozhodovala svého druhu novopečená společenská elita (rychtáři, velcí sedláci, kněží) daného volebního obvodu čítající zpravidla mezi 100 až 150 voliteli. Jejich sociální statut zaručoval kultivovanější průběh voleb a jejich nevelký počet současně umožňoval jejich relativně snadné adresné oslovení a ovlivnění ve věci výběru konkrétního poslance. Přesto se ale záhy ukázalo, že najít i takovýto omezenější počet kandidátů ochotných vydat se do Vídně, opustit své zaměstnání, rodiny atd. bude mnohem obtížnější. Nedostatek vhodných a důvěryhodných českých osobností spolu se snahou vyvarovat se výtkám za vnucování kandidátů voličům vedl k tomu, že volební výbor ani jiné grémium české národní strany nepublikoval pro říšské volby žádnou oficiální kandidátku, v níž by ke konkrétním obvodům přiřadil konkrétního kandidáta. Výbor, skrytý nyní zřejmě za redakcí *Národních nowin*, se omezil pouze na vydání seznamu vhodných osobností a výběr z tohoto *katalogu* formálně nechával na voličích. Překvapí, že mezi navrženými osobnostmi najdeme nejen řadu národnostně bezbarvých osobností, ale dokonce i několik předáků českoněmeckých liberálů (Alois Borrosch, Uffo Horn, Franz Haimerl, Kamil kníže Rohan, Andreas Haase aj.). Zda chtěl výbor touto taktikou podpořit liberální Němce v českoněmeckých, popř. národnostně smíšených oblastech, anebo podat ruku k národnostnímu smíru, můžeme jen spekulovat. Jinou otázkou je, zda k publikování jmen v katalogu vhodných kandidátů došlo s jejich předchozím souhlasem. Domnívám se, že nikoliv.[13] *Národní nowiny* již seznam v jeho úplnosti znovu nepublikovaly, na druhou stranu tři dny po (sic!) volbách otiskly *„osvědčení“* jakéhosi spisovatele J. B. Malého z Vídně (datováno 7. července), v němž děkoval *„svým přátelům, kteří tímto schválením na mne vzpomněli“* a zařadili jej tím *„mezi schválené k volení na*

11 Národní nowiny (dále jen NN), 27. 5. 1848, s. 1 (173).

12 Wásclaw Wladiwoj TOMEK, Paměti z mého života, I, Praha 1904, s. 299.

13 NN, 2. 7. 1848, s. 1 (261). O pár dní později *Národní nowiny* odvolaly kandidaturu P. J. Šafařík a dodaly další tři jména vhodných kandidátů. NN, 6. 7. 1848, s. 4 (278). Typově podobný soupis kandidátů *„s důvěrou“* s menším časovým odstupem přinesly i (opět od 1. července) úřední *Pražské nowiny*. Podepsán pod tímto katalogem nikdo nebyl a doporučení se dělo ústy redakce listu: *„všechněch ani neznáme, s mnoha stran byli schváleni“*. Z českých předáků bychom zde našli Strobacha, Palackého, Šafaříka, Riegra, ale též méně exponované jako Jonáka, Becka, Horáčka, Tomka či Wocela. V úředním katalogu bylo pochopitelně zařazeno výrazně více českých Němců a též celá řada šlechticů. *Pražské nowiny* (dále jen PN), 6. 7. 1848, s. 2 (10). Z. V. Tobolka sice katalog českých kandidátů na stránkách *Národních nowin* označuje jako *„kandidátní listina“*, nemyslím, že jde o vhodný termín, když chybí přiřazení kandidátů k jednotlivým volebním obvodům, nehledě pak ani k tomu, že někteří jmenovaní o svém kandidování zřejmě neměli vůbec tušení. Zdeněk V. TOBOLKA, Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. I. 1848–1859, Praha 1932, s. 104.

sněm říšský“.[14] V původním *katalogu* z 2. července i v jeho dodatcích z 6. července jméno J. B. Malého chybělo. *Osvědčení* se k voličům včas pochopitelně nedostalo a J. B. Malý nikde neobdržel jediný hlas.

Členové volebního výboru v následujících dnech na stránkách tisku obecně instruovali voliče, jak a koho volit. Kromě vlastností, schopností a vzdělání případných kandidátů varovali před tím, aby se do říšského sněmu volili slepě ti, kteří již byli zvoleni do českého sněmu. I z nich (z velké části šlo o sedláky) totiž bylo třeba do Vídně vybrat ty *„nejmoudřejší a nejodhodlanější“*. Držení obou mandátů, říšského i zemského, volební výbor nepovažoval při vhodném výběru průnikových osobností za problém, naopak je oceňoval jako nástroj k docílení *„sjednocení – svorné a důsledné – jednání v sněmích obou“*.[15]

Neuveřejnění oficiální kandidátky pro všeobecné volby do říšského sněmu ovšem nutně neznamená, že by taková neexistovala,[16] resp. že by volební výbor, resp. předáci české strany či redakce jejího orgánu *Národních nowin* neměli jasno v tom, koho v kterém konkrétním obvodu postavit, popř. doporučit či jinak podpořit. Jinak si alespoň nelze vysvětlit, že s výjimkou uvedených cca čtyř či pěti vůdčích osobností národní strany nedocházelo k souběžnému volení jedněch a týchž osob z *katalogu* v různých volebních obvodech. I tak ovšem zůstaly některé obvody neobsazené. Domnívám se, že výše tematizované skryté kandidování významných osobností z prostředí české národní strany (Palacký, Havlíček, Rieger, Trojan) ve vícero volebních obvodech najednou mělo pojistit nejen jejich žádoucí zvolení alespoň v některém obvodě, ale současně i vytvořit prostor, aby v následujících doplňovacích volbách po nepřijetí mandátů mohli kandidovat mezitím v jiných obvodech neúspěšní čeští národní kandidáti. Předáci n/Národní strany jako Havlíček, Palacký, Rieger či Trojan mohli jít v tomto směru příkladem, neboť při všeobecných volbách počátkem července byli voleni a zvoleni hned v několika obvodech současně.

V každém případě narážíme na nedostatek přímých svědectví o vyjednávání F. Palackého či výboru s případnými přáteli či důvěrníky v jednotlivých volebních obvodech. Tak tomu je ale ostatně i s K. Havlíčkem, byť v případě jeho kandidatur na Humpolecku, Německobrodsku či Jindřichohradecku máme určitá nepřímá svědectví o existenci podobných sítí mezi pražským centrem (tedy Havlíčkem) a regionálními důvěrníky či vyslanými *korteši* (agitátory).[17] Že volebnímu výboru, resp. F. Palackému a dalším velmi leželo na srdci uplatnění či umístění nezvolených českých kandidátů z katalogu alespoň v doplňovacích volbách, a že se tedy v případě předpokládaného *rezervování* určitých neobsazených obvodů vícečetnými kandidaturami mohlo u některého z předáků národní strany jednat o vědomou taktiku, nepřímo potvrzuje publikování oficiální kandidátky pro doplňovací volby, pod níž jsou podepsáni Palacký, Trojan a Rieger (Havlíček s Braunerem již byli uvěznění), nikoliv kdysi v květnu vzniklý *výbor pro volení*. Trio českých předáků uvedlo, že schvaluje (sic!) pro uvedené neobsazené volební obvody následující kandidáty:

1) Berounský obvod – Václav Červinka, popř. Václav Štulc; 2) Mladoboleslavský obvod – Karel Vinařický, popř. Jan Krouský; 3) Kutnohorský obvod – J. Kallmünzer; 4) Čáslavský obvod – Matěj Havelka; 5) Písecký obvod – Josef F. Smetana; 6) Pelhřimovský obvod – Stekl; 7) obvod Bělá pod Bezdězem – Václav/Wenzel Frost; 8) Královéhradecký obvod – Václav Klicpera, popř. Václav Svoboda nebo Wácslav W. Tomek; 9) Chrudimský obvod – František Plaček; 10) Třeboňský obvod – Antonín Beck; 11) Opočenský obvod – Wácslaw W. Tomek; 12) Rakovnický obvod – František Švestka. Nejednalo se přitom jen o obvody, kde předtím

14 NN, 11. 7. 1848, s. 4 (294). Autor osvědčení dále pokračoval skicou svého politického programu.
15 NN, 5. 7. 1848, s. 2 (270).
16 Poněkud záhadně působí zmíněné *„osvědčení“* J. B. Malého ze 7. července, v němž stojí, že byl schválen za kandidáta *„pro Tábor“*. NN, 11. 7. 1848, s. 4 (294).
17 L. VELEK, Poslanecké kandidatury Karla Havlíčka, s. 87, 93, 100, 103–104 a 106.

vyhráli výlučně tři jmenovaní předáci (šlo např. též o obvody, kde vyhráli a mandát nepřijali Pavel J. Šafařík, Václav Hanka či Antonín Strobach). Tuto již skutečnou kandidátní listinu pro doplňovací volby, která spojovala jména kandidátů s konkrétními obvody, můžeme tedy považovat za kandidátku národní strany, resp. jejího volebního výboru, kdy tři jmenovaní *matadoři*, opatření navíc předchozí důvěrou volitelů, *„schválili"* náhradní kandidáty pro neobsazené okresy. Na druhou stranu však nebyli schváleni kandidáti pro ty obvody, kde vyhráli uvěznění Havlíček a Brauner. Tím ovšem trio českých vůdců nekončilo a bez konkrétního uvedení dalších volebních obvodů navrhovali jejich voličům výběr z nového *katalogu* vhodných vlasteneckých kandidátů. Tentokrát šlo o 12 jmen (mj. Josef Hamerník, Edmund Schebek, Václav Bělský, Vendelín Grünwald, Václav Nebeský aj.).[18]

S těmito nominacemi pro doplňovací volby dále souvisí cenný Palackého dopis soběslavským přívržencům před doplňovací volbou po Palackého odmítnutí zdejšího mandátu: volte *„někoho z následujících pánův, kteříž, pokud mi vědomo, jinde ještě voleni nejsou, ačbych já je rád na sněmu vedle sebe viděl; jsou to páni Dr. Josef Hamerník, primární lékař ve všeobecné pražské nemocnici, pan Václ. Jar. Picek, známý spisovatel český a vrchní na Liblíně v Plzeňsku, a pan Václav Červinka, doktor práv a pán na Ostředku v Berounsku"*.[19] Červinka i Picek přitom byli uvedeni již v původním *katalogu* vhodných kandidátů, ale Picek propadl na Plasku v souboji s místním soudním aktuárem Karlem Stiebitzem/Stibicem a Červinka na Vlašimsku s Antonínem Veithem. Hamerníkovo jméno sice v *katalogu* nenajdeme, ale i on původně ve všeobecných volbách propadl – na Mladovožicku s řezníkem Janem Věženským. Hamerníka nakonec zvolili na Jindřichohradecku v doplňovací volbě po Havlíčku Borovském! Picek a Červinka ovšem zůstali bez mandátu.[20] Stejně jako v případě třeboňsko-soběslavského obvodu Palacký intervenoval v případě doplňovacích voleb na Opočensku, kde místo sebe doporučil zvolit Wácslawa W. Tomka. Tomek pak uvádí, že tak Palacký činil i v dalších neobsazených obvodech: *„když pak zvolení nemohl přijmouti než v jednom místě, ovšem pak v Praze, zvoleni jsou jiní, které do druhých okresů těch voličům poručil"*.[21]

Mou hypotézu o stranou řízených, leč důvěrných, volitelům do posledních momentů skrytých kandidaturách vybraných národních předáků pak nepřímo potvrzuje ještě jedna skutečnost: v této době nejpopulárnější český politik F. A. Brauner sice figuroval na seznamu vhodných kandidátů, ale nikde sám oficiálně ani neoficiálně nekandidoval a jeho jméno se neobjevilo – byť jen s marginálním počtem hlasů – ani v žádné volební urně. O angažmá ve Vídni Brauner evidentně nestál a chtěl se věnovat politice zřejmě pouze na zemské úrovni, tedy na půdě zemského sněmu. Nakonec byl sice zvolen za říšského poslance v západočeských Přešticích, ale stalo se tak pravděpodobně bez předchozí přípravy jeho volby. Brauner z Přeštic nepocházel a ani žádné jeho další osobní vazby k tomuto regionu mi nejsou známy. Domnívám se, že Braunerovo kandidování (a zvolení) mohlo být ryze účelovým krokem, jak mu počátkem července 1848 zajistit na poslední chvíli poslaneckou imunitu a dostat jej tak z pražského vězení, v němž se ocitl po porážce

18 NN, 12. 7. 1848, s. 1 (295). V případě kutnohorského *„J. Kallmünzera"* šlo zřejmě o magistrátního radu Adolfa (!) Kallmünzera.

19 Dopis F. Palackého Janu Preiningerovi 11. 7. 1848, otištěný in: Musejní sborník [vydávaný Musejním spolkem v Soběslavi], 6/1903, s. 68–69.

20 K Pickově, Červinkově a Hamerníkově kandidování podrobně: HHStA, f. ÖRT, karton (dále jen k.) 1, 21, sign. I/113 (Picek), k. 15, sign. I/78 (Červinka) a k. 25, sign. I/144 (Červinka) a I/143 (Hamerník), k. 16, sign. I/84 (Hamerník). Dále je nutné dodat, že Tomek a Veith figurovali i ve vládním (guberniálním) katalogu vhodných kandidátů. PN, 6. 7. 1848, s. 2 (10).

21 W. W. TOMEK, Paměti, s. 299.

pražských svatodušních bouří.[22] Obdobným případem je i zvolení W. W. Tomka, který rovněž od počátku figuroval v katalogu vhodných kandidátů na poslance, ale o mandát zprvu zřejmě vážně nestál a nijak si kandidaturu nezajišťoval. Jeho jméno se pak ve všeobecných volbách neobjevilo v žádném skrutiniu.

Neúspěšná kandidování Františka Palackého

Podívejme se nyní nejprve na volební obvody, kde F. Palacký získal jen marginální počet hlasů, z čehož lze vyvozovat, že zde on sám svou kandidaturu nepřipravoval, resp. strana ji nepřipravovala, a o svém kandidování, resp. volení předem nevěděl.

A) BRANDÝS NAD LABEM

Ve volebním obvodu s centrem v Brandýse nad Labem volilo 8. července 136 volitelů (z celkem 137 zvolených). Kandidoval zde národnostně vlažný Čech, univerzitní profesor Eberhard Jonák, jehož jméno ovšem figurovalo v katalogu vhodných kandidátů uveřejněném v *Národních nowinách*. Kandidatury svou osobní přítomností (a předvolební řečí) kromě Jonáka podpořili i další uchazeči o mandát, pražský právník (později soudce českého vrchního zemského soudu) František Petruška/Petruschka (1814–1887) a také jistý Antonín Děč z Obříství, majitel *„Štěpánského převozu"* (zřejmě v místě dnešního Štěpánského mostu přes Labe). Děčova kandidatura byla zajímavou, neboť i on se podobně jako Jonák těšil přízni *Národních nowin*, resp. volebního výboru, a figuroval v českém katalogu kandidátů. Zatímco Jonák získal hned v I. kole 112 hlasů, tak Petruška pouhé dva hlasy a Děč dokonce ani jediný – z takto jasného výsledku usuzuji, že strana na Brandýsku přímo podpořila Jonákovu kandidaturu a Děč, přestože jeho jméno stálo v katalogu vhodných kandidátů, neuspěl. A ani jeho osobní přítomnost a vazba na region nepomohly. Nelze ovšem nevzít v potaz ani další faktory, např. profesní či osobní (výřečnost, charizma apod.).[23]

O zbývajících 24 hlasů se podělilo dalších šest osob, o jejichž přítomnosti během volby protokol mlčí, nicméně řečnicky se shromážděným voličům s jistotou nepředstavily. S jednou výjimkou nikdo z této šestice již nefiguroval v katalogu vlasteneckých kandidátů. Všichni měli osobní vazbu na region, Josef Soudil (čtyři hlasy) pocházel z Benátek nad Jizerou; Josef Satran (tři hlasy) z Lobkovic; Jan Kvěch (dva hlasy) z Kartous (dnes Čertousy); Bedřich Frei (jeden hlas) z Vysočan u Prahy; a konečně hrabě Otokar Czernin z nedaleké Vinoře. Posledním, pro kterého minoritní volitelé hlasovali, byl František Palacký. Ten sice pocházel z Prahy, ale jako zeť vlastníka lobkovického panství Jana Měchury byl v regionu jistě blíže znám i jinak než jako historik a organizátor českého národního života. Palacký na Brandýsku ovšem sám (otevřeně ani skrytě) nekandidoval a pouhé tři hlasy v jeho prospěch toto potvrzují. Předpokládám, že za jejich odevzdáním stála snad voličská bezradnost a touha po nějakém věhlasném zastupiteli, odpor k Jonákovi či *poddanský* respekt ke známé *vrchnosti* několika myšlenkově

22 Zvláštnosti Braunerova kandidování na Přešticku jsem se dotkl v článku: Luboš VELEK, Volby do rakouského říšského sněmu 1848 v jihozápadních Čechách, in: Radka Kinkorová – Karel Řeháček (eds.), Chodové a rok 1325. Sedm století chodské historie, Horšovský Týn 2025, s. 56–67. Braunerovu zvolení napomohlo, že jeho protikandidáty byli dva místní úředníci. ÖRT, k. 21, I/120 (Přeštice), volební protokol 8. 7. 1848. Možný kalkul s Braunerovým propuštěním v souvislosti s jeho zvolením vyšel, zhruba týden po zvolení za jeho propuštění intervenoval prezident gubernia Leo hrabě Thun. Odvolával se přitom na dubnovou ústavu zajišťující poslancům ochranu před stíháním. Vojáci replikovali, že ústava byla císařem vzata zpět, současně pak argumentovali, že byl zatčen dříve, nežli byl zvolen. Vojáci Thuna současně informovali, že Braunerovi sdělili, že byl zvolen a on se vyjádřil, že volbu přijímá. Thun o tomto obratem zpravil ministra vnitra. NA, f. PG, sign. 17/24, k. 2252, čj. 6477/1848, Thunův koncept vyšetřovací komisi 14. 7. 1848 a k. 2253, čj. 6972/1848, vyšetřovací komise presidiu guberniu 16. 7. 1848 a koncept prezidenta gubernia ministru vnitra 18. 7. 1848.

23 HHStA, f. ÖRT, k. 12, sign. I/60 (Brandýs n. L), volební protokol 8. 7. 1848; Marie STUPKOVÁ – Martin KLEČACKÝ, Slovník představitelů soudní správy v Čechách v letech 1849–1918, Praha 2015, s. 291. Děčovu identitu se mi nepodařilo s jistotou určit, jistý zahradník Antonín Děč zemřel v Obříství v roce 1859 ve věku 78 let. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Praha, f. Sbírka matrik, farnost Obříství, kniha 14, pagina 47, dostupné z: https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10335/26.

opožděných volitelů. Tuto konstrukci potvrzuje nepřímo i výsledek další lokální vrchnosti, hraběte Czernina, jenž dostal dokonce deset hlasů. Při dobové neoblíbenosti šlechty a veřejně hlásaném odporu proti šlechtickým kandidátům podobný výsledek poněkud překvapuje a lze jej asi spojit s klientským zázemím pana hraběte, které ovšem ke zvolení nestačilo. Palackého brandýské kandidování proto vnímám jako dílo náhody, nechtěný projev jeho místní i celonárodní proslulosti či popularity, ale možná i voličské bezradnosti, jak s nedávno nabytým volebním právem naložit. V každém případě ovšem postrádám doklady o Palackého usilování o zdejší mandát. Vystoupení proti Jonákovi by nedávalo smysl a v přímém volebním střetu by s ním Palacký nejspíše vyhrál.

B) HUMPOLECKO

Obdobný případ jako Brandýs představuje i devět hlasů pro Palackého na Humpolecku, kde se teoreticky, v našem kontextu nezamýšleně, utkal s Havlíčkem Borovským, svým nejbližším spolupracovníkem a spoluorganizátorem českých voleb. Havlíček na Humpolecku, které mu bylo původem blízké a národnostně české, získal hned v I. kole 109 hlasů ze všech 157 zvolených volitelů. Největšími konkurenty mu byli majitel panství Věž a známý *frankfurťák* v jedné osobě Eduard Křivánek/Krziwanek (22 hlasů), vídeňský dvorní rada Karel Komers (sedm hlasů) a úředník ze Světlé nad Sázavou Antonín Suchomel (sedm hlasů). Ostatní byli již jen *do počtu*: obchodník se sklem ve Světlé nad Sázavou Hynek Vogl (jeden hlas) a Antonín Kremser, vrchnostenský správce z Plander u Jihlavy (dva hlasy).[24] Palackého jméno se v humpolecké volební urně bezpochyby ocitlo náhodou. Palackého kandidatura proti Havlíčkovi by zde ani nedávala žádný smysl, přesto vyšší počet hlasů poněkud zarazí. Proč devět volitelů (cca 6 %) volilo místo Havlíčka Palackého, se asi již nedozvíme, ale mohlo jít jak o osobní odpor proti rodící se ikoně české žurnalistiky, tak důsledek bezradnosti politicky *zaostalých* volitelů či chaotických poměrů panujících v místě volby.

Nicméně je důležité ještě zmínit osobu kandidáta Karla Komerse. Nevím sice, zda kandidoval úmyslně či se jeho jméno do urny dostalo též bez jeho vědomí, ale šlo o významnou osobnost, která měla navíc silnou vazbu na region. Karel Komers se narodil v Humpolci v roce 1796 do rodiny místního řezníka. Již v mládí se stal vojenským auditorem a postupně vybudoval oslnivou kariéru v rámci c. (a) k. ministerstva války, kde to dotáhl až na sekčního šéfa a dvorního radu. Za své zásluhy byl povýšen na rytíře a posléze na svobodného pána von Lindenbach. Stáří trávil na zakoupeném velkostatku Libkova Voda u Pelhřimova, kde v roce 1870 zemřel. Jeho mladším bratrem byl Emanuel Komers von Lindenbach (1808–1889), který byl nejprve soudcem a nakonec udělal ještě oslnivější kariéru než Karel, neboť se stal ministrem spravedlnosti (1865–1867). A třetím z bratří, který ovšem zůstal věrný svým etnicky českým kořenům, byl známý agronom, agropedagog a velkostatkář Antonín von Komers (1814–1893). A právě ten byl po Havlíčkově složení mandátu zvolen 16. ledna 1849 novým poslancem za Humpolecko. Karlu Komersovi v Humpolci ale možná nejvíce pomohlo, že byl nedávno vídeňskou vládou vyslaným komisařem pro objektivní vyšetření vzniku a průběhu povstání v Praze a představoval tak určitého oponenta generála Alfreda knížete Windisch-Graetze.

C) LOVOSICKO

Národnostně smíšený volební obvod s centrem v Lovosicích, kde žilo kolem asi 20 000 Němců a 30 000 Čechů, představuje další místo, kde F. Palacký obdržel minoritní podporu (šest hlasů), aniž se zřejmě o zdejší mandát sám přímo ucházel. Tato podpora byla nejspíše výrazem v místě panujícího chaosu, kdy místní exponenti české strany nedokázali efektivně agitovat ve prospěch jednoho společného

24 HHStA, f. ÖRT, k. 16, sign. I/81 (Humpolec), volební protokol 8. 7. 1848.

českého kandidáta. Z Čechů zde sice získal nejvíce hlasů libochovický vrchnostenský úředník František Turinský (1797–1852), který měl i podporu národní strany v Praze (jeho jméno bylo na seznamu vhodných kandidátů). Přesto skončil s pouhými 16 hlasy na druhém místě. Následovali jej další Češi, místní či *přespolní*. Z místních šlo zejména o radu Františka Cífku/Cívku z Budyně nad Ohří (13 hlasů); rakovnického A. P. Trojana (dva hlasy – ač se i jeho jméno nacházelo v českém katalogu kandidátů); či někdejšího oblíbeného hejtmana litoměřického kraje Josefa Klecanského (jeden hlas), který ovšem nedávno povýšil do Vídně. Zbývajících pět hlasů bylo roztříštěno mezi další čtyři vcelku asi nezajímavé osobnosti pravděpodobně lokálního původu. Nejeden z místních Čechů zřejmě podpořil i vítězného lovosického poštmistra Adolfa Schneidera, jenž vyhrál hned v I. kole se ziskem 86 hlasů od 139 přítomných volitelů (z celkových 145). Důvodem pro českou podporu mohl být podle tvrzení volebního komisaře Schneiderův český původ a jazykový bilingvismus.

Brzy se ovšem ukázalo, že Schneider přinejmenším politicky patří k německé radikální levici. Pro blíže nespecifikované konflikty mezi oběma etniky ve svém volebním obvodu ovšem v polovině října 1848 složil mandát.[25] Machinacemi či spíše eticky nekorektními postupy nicméně v doplňovací volbě výrazně pomohl k vítězství německého kandidáta Ferdinanda Stamma z Chomutova. Stamm ve II. kole vyhrál nad F. Turinským poměrem 67 ku 59, přičemž v I. kole měl nad Stammem relativní většinu Turinský (62 : 55 hlasům).[26] Lovosická volba ukazuje, že nedostatek organizace a předvolební agitace mohl opakovaně zvrátit průběh volebního klání ve prospěch *přespolního* (zde chomutovského) kandidáta reprezentujícího dokonce etnicky menšinovou část elektorátu. Odhlédneme-li od údajných machinací v Turinského neprospěch,[27] je zřejmě třeba na jeho vrub přičíst i jeho vrchnostenskou kariéru, která mezi venkovskými voliči nemusela být populární. Mezi rolníky tak nemuselo pomoci ani Turinského výrazné literární angažování v českém národním hnutí.

D) PRAHA – 1. VOLEBNÍ OBVOD (STARÉ MĚSTO PRAŽSKÉ)

Mezi nezamýšlené případy kandidování F. Palackého patří i dva volební hlasy v jeho prospěch v 1. volebním obvodu Prahy. Praha byla s ohledem na svou velikost obdařena čtyřmi mandáty, které pražský magistrát teritoriálně vymezil. F. Palacký se oficiálně ucházel o druhý (novoměstský) pražský mandát, který také získal (viz dále). Zřejmě jen díky omylu dvou volitelů však obdržel dva hlasy (z 53 přítomných volitelů) i v boji o staroměstský pražský mandát. Vítězem se na Starém Městě stal populární soudce a nedávný pražský purkmistr Antonín Strobach.[28]

Úspěšné poslanecké kandidatury Františka Palackého

F. Palacký v červenci 1848 uspěl v Čechách hned v šesti volebních obvodech. Některá z těchto vítězství máme dobře zdokumentovaná, některá takřka vůbec (tam, kde není k dispozici volební protokol). Palackého vítězství, pravděpodobně všude hned v prvním a jediném kole volby, byla pochopitelně podmíněna ziskem vysokého počtu hlasů. Takovéto výsledky vypovídají o Palackého popularitě a respektu. Sám Palacký veřejně (oficiálně) nikde nekandidoval. V cenném dopise soběslavským volitelům uvedl, že byl v jejich obvodě zvolen především

25 Z nacionálního aspektu kauzu Schneiderova složení mandátu a následných událostí podrobně zpracoval E. MIKUŠEK, Nacionální aspekt, passim.

26 HHStA, f. ÖRT, k. 18, sign. I/99 (Lovosice), volební protokol 8. 7. 1848.

27 Na nestandardní průběh Stammovy volby upozorňovalo ministerstvo vnitra české gubernium. Kauza se dočkala dalšího prošetřování: NA, f. PG, sign. 17/24, k. 2253, čj. 10220/1848, koncept prezidenta gubernia ministru vnitra 14. 11. 1848 a čj. 11235/1848.

28 HHStA, f. ÖRT, k. 21, sign. I/116 (Praha – mandát č. 1), volební protokol 9. 7. 1848.

na základě jejich *„ušlechtilého smýšlení … nebyvše ode mě ani pobídnuti“*.[29] Tomuto tvrzení učiněnému ex post po proběhlé volbě věřit můžeme, a nemusíme. Palacký sice platí za *muže pravdy*, a není třeba to zpochybňovat, ale byl také politikem z masa a kostí, zaměřeným na úspěch, navíc mužem ješitně střežícím a vyžadujícím respekt a autoritu ke své osobě – tento rys bude u stárnoucího Palackého postupně sílit. V případě soběslavského listu šlo navíc o dopis určený širšímu obecenstvu (oslovení *„volencům* [tj. volitelům] *a výboru z měšťanstva soběslavského“*), nikoliv konkrétnímu důvěrníkovi, je tedy třeba počítat se zaujetím určité figury před veřejností, která se neslučuje s důvěrným jednáním *za kulisami*. A i kdyby opravdu Palacký nikoho důvěrně nepobízel, neznamená to, že to za něj neučinil někdo jiný, ať již z volebního výboru či z redakce *Národních nowin*, jež byla (i přes své poškození při bombardování Prahy) živým centrem veřejných aktivit českých vlastenců (včetně studentů vracejících se na prázdniny domů apod.). O tom, že vedení národní strany se vší pravděpodobností koordinovalo rozdělení vybraných vlasteneckých kandidátů do jednotlivých konkrétních volebních obvodů, nepřímo svědčí fakt, že drtivá většina z nich kandidovala při všeobecných volbách 8. a 9. července jen v jednom volebním obvodu. A pokud byli náhodou kandidováni samotnými voliteli bez svého vědomí a předchozího souhlasu, pak končili s minimálním ziskem hlasů – což jsme viděli i na příkladech neúspěšného – protože nezamýšleného a nekoordinovaného – kandidování F. Palackého. Výjimku tvořilo jen několik předáků českého hnutí (Palacký, Rieger, Havlíček, Trojan, Šafařík, na Moravě Pražák), kteří kandidovali (otevřeně a ještě častěji skrytě) hned v několika obvodech najednou. Spíše než za osobní pojistku zvolení považuji tento postup za taktiku *rezervovat* volební obvody, kde se před všeobecnými volbami nepodařilo postavit vhodné vlastenecké kandidáty, pro osvědčené vlastence, případně odborníky[30] propadlé z nějakého důvodu během všeobecných voleb. Relativně dobře bude tato taktika patrná na příkladu kandidatury F. Palackého na Třeboňsku, nicméně pozornost nejprve věnuji volebnímu obvodu, který F. Palacký nakonec na říšském sněmu zastupoval – Novému Městu pražskému.

A) PRAHA (2. PRAŽSKÝ VOLEBNÍ OBVOD – HORNÍ NOVÉ MĚSTO PRAŽSKÉ)

Druhý pražský volební obvod, který F. Palacký nakonec na říšském sněmu zastupoval, tvořila tzv. horní část Nového Města pražského, tedy Palackého bydliště. Poslance volilo celkem 55 volitelů, z nichž se ale 9. července dostavilo pouze 48, tedy 87 %. Jednalo se o nejnižší volební účast v Praze. Palacký zvítězil hned v I. kole, kdy pro něj hlasovalo 33 volitelů, tedy cca 69 % hlasujících. Nejsilnějším protikandidátem mu byl Václav/Wenzel Eissner rytíř von und zu Eisenstein (1793–1881), zemský advokát a velkostatkář neurčité etnicity, který se od 60. let bude politicky angažovat v řadách českého konzervativního velkostatku (třikrát zvolen za poslance). Eisenstein získal 12 hlasů, tedy 25 %. Ve volební urně ještě skončily dva hlasy pro jistého Hofmeistera[31] a jeden hlas pro Andrease Haaseho (von Wranau),[32] předáka pražských Němců, tiskového podnikatele a významnou osobu roku 1848.[33] Palacký si ve svém *každodeníčku*, který v roce 1848 ovšem silně zanedbával, nepoznamenal o přípravách a průběhu voleb vůbec nic. Dozvídáme se z něj pouze, že 15. července večer odjel z Prahy do Vídně a dva dny nato poprvé

29 Dopis F. Palackého Janu Preiningerovi 11. 7. 1848.

30 Potřebou zastoupení odborníků v české poslanecké delegaci při výběru kandidátů argumentoval např. K. Havlíček: L. VELEK, Poslanecké kandidatury Karla Havlíčka, s. 96.

31 Pravděpodobně identický s lovcem mandátů JUDr. Josefem Hofmeisterem (1796–1857), pražským advokátem a radou vrchního zemského soudu, který neúspěšně kandidoval ještě na Litoměřicku, Trutnovsku a též v 1. pražském obvodu.

32 Haase se ucházel o mandát zejména ve 3. pražském obvodu, kde neuspěl v souboji s F. L. Riegrem. K Haasemu srov. Petr VALENTA, Richard Dotzauer. Podnikatelský příběh z doby počátků kapitalismu v Čechách, Praha 2023, s. 236–273.

33 HHStA, f. ÖRT, k. 21, sign. I/117 (Praha – 2. volební obvod), volební protokol 9. 7. 1848.

zasedl ve sněmovní lavici.[34] Poněkud více se však dozvíme z Palackého dopisu soběslavským volitelům, v němž své odmítnutí jihočeského mandátu (volební obvod Třeboň) zdůvodnil nátlakem pražských volitelů: jsem *„od přátel ku přijmutí volení toho na místě téměř donucen“*.[35]

B) TŘEBOŇSKO

Třeboňsko představovalo jeden z největších volebních obvodů v zemi, kde žilo 62 920 obyvatel a který disponoval vysokým počtem volitelů (155). O průběhu zdejších všeobecných říšských voleb 8. července, kdy zde vyhrál F. Palacký, opět mnoho nevíme, neboť není k dispozici příslušný volební protokol.[36] O deset dní později zde ale při doplňovací volbě vyhrál český vlastenec, JUDr. Antonín Jaroslav Beck, toho času vychovatel syna českokrumlovského knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888), a také otec budoucího předlitavského ministerského předsedy Maxe Wladimira Becka.[37] Palacký měl na Beckovo zvolení zásadní vliv, jak následně ukážu.

Beckova doplňovací volba na Třeboňsku představuje jeden z nejzajímavějších volebních duelů v Čechách. První kolo, jehož se zúčastnilo pouze 128 volitelů, bylo vyrovnaným soubojem mezi A. J. Beckem a ředitelem panství Chlum u Třeboně Josefem Heindlem. Beck získal 54 hlasů, Heindl 51. O bližším průběhu volby se toho ale na základě úředního protokolu více nedozvíme. Z korespondence A. J. Becka lze ovšem zjistit, že nejenže nebyl při volbě osobně přítomen, ale také že o své kandidatuře neměl tušení a zvolení pro něj bylo překvapením.[38] Zda byl přítomen Heindl, též není jisté, ale s ohledem na jeho silný výsledek v I. kole a blízkost místa jeho profesního působení lze předpokládat, že přítomen být mohl. Co naopak víme jistě, jsou počty hlasů pro další protikandidáty: blíže nespecifikovaný Jan Valenta ze Suchdola nad Lužnicí dostal dva hlasy, soběslavský purkmistr František Engelthaler osm, vltavotýnský purkmistr František Grimm pět a Arnošt Sulcbeck, ředitel vltavotýnského panství, sedm. Jeden volební hlas získal pražský lékař Josef Hamerník. Volby tak byly do značné míry arénou regionálních úředníků.

Mnohem zajímavější byl průběh či spíše výsledek II. kola volby. Jednak se dostavil další volitel, ale hlavně musela během přestávky mezi oběma koly proběhnout masivní agitace a domlouvání se mezi voliteli. Výsledkem jistě horečného domlouvání zřejmě bylo rozhodnutí nevolit více kandidáty s malým počtem hlasů z I. kola, resp. snad dokonce jimi deklarované dobrovolné odstoupení. Jinak si lze těžko vysvětlit, proč nikdo z nich (a ani nikdo zcela nový) nedostal ve II. kole jediný hlas. Výsledek byl tudíž pozoruhodný: nepřítomný Beck, který ani nevěděl, že kandiduje, dostal ve II. kole 81 hlasů, zatímco Heindl jen 48. Podporovatelům A. J. Becka se tak podařilo pravděpodobně soustředit nejen rozptýlené menšinové hlasy, ale i přemluvit tři Heindlovy původní volitele.[39] Co stálo za takovým překvapivým obratem? Beckův věhlas, výřečnost či charisma jistě ne. Mohl v jeho prospěch

34 František PALACKÝ, Františka Palackého korrespondence a zápisky. I. Autobiografie a zápisky do roku 1863, vydal Vojtěch Jaromír Nováček, Praha 1898, s. 234.

35 Dopis F. Palackého Janu Preiningerovi 11. 7. 1848, s. 68.

36 Nevelký archivní fond někdejšího českobudějovického krajského úřadu tvoří pouze 220 kartonů; volební agenda v archivním inventáři není podchycena. Srov. SOA Třeboň, Robert RANDÝSEK – Oldřich ŠEDA, Krajský úřad České Budějovice (1780) 1785–1850. Inventář, strojopisná pomůcka, s. l. 1972.

37 K Beckově původu a sociálnímu vzestupu celé rodiny srov. Luboš VELEK, Z moravské hospody do Modenského paláce. Sociální mobilita poddaných kolem roku 1848, Dějiny a současnost, 2024, roč. 46, č. 10, s. 35–38. Srov. též Johann Christoph ALLMAYER-BECK, Vom Gastwirtssohn zum Ministermacher. Anton Beck und seine Brüder, Wien – Köln – Weimar 2008; Christian BECK-MANNAGETTA, Josef (Ritter von) Beck und seine Familie in der Zeit während des Vormärz bis nach dem Ersten Weltkrieg: 1815–1887, Spillern 2014.

38 *„Denken Sie sich meine Überraschung, lieber Bruder, als ich gestern einen Brief bekam, der mir meine Wahl zum Deputierten in Wittingau mitteilt. Aus Rücksicht auf meine Stellung im Hause [tj. u Schwarzenbergů] hatte ich es vorsätzlich unterlassen, mich als Kandidat zu bewerben, indem ich die kurze Zeit in meinem Berufe ausharren und dann erst in das öffentliche Leben treten wollte.* […] *Umso grösser war meine Verwunderung, als ich mich ohne Bewerbung gegen alle Wahrscheinlichkeit erwählt sah. Ich kann mir´s nicht anders erklären, als dass mich Palacký, der zuerst gewählt wurde und für Prag optiert hat, den Wählern so dringend anempfohlen haben mochte, dass sie über die Bedenken gegen meine Stellung hinausgingen.“* HHStA, Familienarchiv Allmayer-Beck, k. 11, Antonín Beck bratru Ignáci Beckovi 20. 7. 1848.

39 HHStA, f. ÖRT, k. 25, sign. I/143 (Třeboň), volební protokol 18. 7. 1848.

zasáhnout kníže Schwarzenberg? Podobný zásah by v rámci jeho domény byl jistě možný, ale proč by tak činil, když ani jeho zaměstnanec Beck o své kandidatuře nevěděl? Navíc podpora ze strany vrchnosti se během revoluce 1848 rovnala spíše *polibku smrti* nežli *pomoci shůry*…[40]

Určité světlo do Beckova zvolení vnáší již citovaný dopis F. Palackého soběslavskému měšťanu Janu Preiningerovi, který Palacký jeho prostřednictvím adresoval soběslavským volitelům a členům soběslavského měšťanského výboru. Tento výbor se v jihočeském městečku podílel na přípravě voleb (např. sestavováním registru voličů). Palacký v dopise reagoval na dopis soběslavských o svém zvolení a na jejich žádost, koho by případně navrhl za svého vhodného nástupce. Palacký jim nyní doporučil *„přítele mého p. Ant. J. Becka … vlastence a Slovana horlivého a svobodomyslného“*.[41] Takový list jistě mohl ovlivnit soběslavské volitele necelý týden před jejich opakovanou cestou do Třeboně, a to tím spíše, když po prvním kole volby zjistili, že soběslavský purkmistr Engelthaler nemá naději na zvolení. Lze navíc předpokládat, že podobné dopisy F. Palacký poslal i do dalších měst třeboňského volebního obvodu. Pozoruhodné však na první pohled je, že měšťané dokázali přimět ke zvolení knížecího vychovatele i pologramotné sedláky, kteří měli mezi voliteli většinu. To samé samozřejmě platí i o přesvědčení sedláků ze strany měšťanů volit prvotně historiografa Palackého. Výhodou obou intelektuálů, jednoho trvale hlášeného v Praze, druhého ve Vídni, jistě bylo, že se na Třeboňsku o mandát neucházel žádný místní sedlák. Analyzujeme-li ale volební data blíže, pak narazíme na zajímavou věc. Sedláci sice měli na Třeboňsku většinu, ale zdaleka ne takovou, jako tomu bylo v řadě jiných volebních obvodů.[42] Volitelů z měst a městeček třeboňského obvodu (Lomnice nad Lužnicí, Soběslav, Třeboň, Týn nad Vltavou a Veselí nad Lužnicí) bylo celkem 39, tedy 25 %! Doplňovací volby se ale nezúčastnilo 27, resp. 26 volitelů. Tito absentéři až na jednu výjimku pocházeli z vesnic: z asi Třeboni nejvzdálenějšího panství Koloděje nad Lužnicí nedaleko Týna nad Vltavou nedorazilo pět volitelů ze šesti, což v době vrcholících žní asi nepřekvapí, ale co překvapuje, že z relativně blízkého panství Třeboň nedorazilo 10 volitelů z 59. Poměr měšťanských volitelů k těm selským tak vzrostl ze čtvrtiny téměř na třetinu (30 %). To případným agitátorům z měst a městeček mohlo usnadnit v pauze mezi volebními koly práci, stejně jako fakt, že Soběslavští, s nimiž byl Palacký v kontaktu, měli zdaleka nejvíce volitelů: 16 (Třeboň, druhé největší město obvodu, mělo jen devět volitelů). Na druhou stranu ale překvapí i více než třetinová podpora pro ředitele panství Heindla, připustíme-li, že měšťané neměli důvod jej volit, sedláci většinou asi také ne (samo panství Chlumec mělo 12 volitelů, z nichž dorazilo 11), a navíc Heindl byl nejspíše Němec… Snad byl správce-lidumil…

Z obou kol Beckovy volby dochované hlasovací lístky nenaznačují, že by v průběhu jejich vyplňování či sčítání došlo k falšování, rozhodně nikoliv ve větším rozsahu (jsou psány různými rukopisy, bez škrtání jmen apod.). Zaujme na nich spíše jen to, že lístky ve prospěch Becka jsou vyplněny zpravidla česky, zatímco ty ve prospěch Heindla až na málo výjimek německy. Je ovšem otázkou, zda volitelé použitým jazykem dávali najevo svou vlastní etnicitu, anebo jazyk vybírali podle etnicity voleného? Předpokládám spíše druhé. Vliv na efektivní domluvu volitelů během pauzy mezi oběma koly Beckovy volby pak mohla mít volební komise zvolená z přítomných volitelů bezprostředně před volbou poslance. V komisi totiž zasedl nejen suchdolský Valenta, jenž získal v I. kole sám dva hlasy, ale i Karel Preininger ze Soběslavi, u něhož lze předpokládat blízký vztah s Palackého korespon-

40 To ostatně dokládá volební výsledek Felixe ze Schwarzenbergu, bratra českokrumlovského Jana Adolfa II., který kandidoval na Českokrumlovsku a v prvním kole jej porazil sedlák Johann Kaim s výsledkem 5 ku 119! Felixi Schwarzenbergovi nepomohlo ani to, že se voličům přišel osobně představit a pronesl před nimi „bündige Rede“. HHStA, f. ÖRT, k. 18, sign. I/92 (Č. Krumlov), volební protokol 8. 7. 1848.

41 Dopis F. Palackého Janu Preiningerovi 11. 7. 1848, s. 68–69.

42 Např. na Jičínsku, kde byla pouze dvě města, představovali cca 90 %. L. VELEK, Rudý katecheta, s. 58–59.

denčním důvěrníkem Janem Preiningerem. Palacký sám mohl mít v jihočeských městečkách známé z dřívějších let, zejména ze svých cest do zdejších archivů.

C) PELHŘIMOV

Vedle Třeboňska ale Palacký v jihovýchodních Čechách uspěl ještě jednou, a to na Pelhřimovsku. V Pelhřimově se 8. července dostavilo k volbě 113 ze 115 zvolených volitelů a hned v I. kole zvolili za poslance F. Palackého. Palackému s 87 hlasy konkuroval pouze pražský advokát Mikuláš Horáček (23 hlasů), který byl v červenci 1848 do jisté míry mandátovým turistou (ucházel se o mandát na Hořicku a Pelhřimovsku, v doplňovacích volbách pak na Říčansku a Písecku, kde byl také nakonec zvolen – a po krátkém pobytu ve Vídni v polovině srpna 1848 na hořický mandát ze zdravotních důvodů rezignoval).[43] M. Horáček, jinak budoucí tchán novináře a básníka Vítězslava Hálka a též pozdějšího pražského starosty a poslance Tomáše Černého (a také prastrýc národohospodáře a prvorepublikového politika Cyrila Horáčka), byl zřejmě identický s *„Dr. Horáčkem"* doporučovaným *Národními nowinami* ve zmiňovaném katalogu vhodných kandidátů. Pro Horáčkovu kandidátskou kolizi s Palackým na Pelhřimovsku chybí jednoduché vysvětlení, stejně jako pro to, proč – ač doporučený kandidát – propadl hned ve třech volebních obvodech, zatímco ostatní oficiální čeští kandidáti zpravidla odcházeli s věncem vítěze. Na Pelhřimovsku nakonec vyhrál v doplňovací volbě pacovský justiciár Vincenc Schembera/Šembera,[44] kterého bychom ovšem mezi doporučenými kandidáty hledali marně. Doplňovací volba na Pelhřimovsku se nakonec obešla zřejmě bez jakéhokoliv kandidáta volebního výboru a stala se soubojem dvou místních justiciárů. Ten pacovský (Šembera) získal ze 103 odevzdaných hlasů 61, pelhřimovský Franz Steckl 39.[45]

D) ČÁSLAVSKO

F. Palacký uspěl rovněž na Čáslavsku ve středních Čechách. V obvodě žilo 60 598 *duší* a kromě města Čáslavi (4 698 obyvatel) a městečka Habry (2 203 obyvatel) tvořilo obvod dalších 13 panství (největší bylo žlebské s 11 135 a žehušické s 10 455 obyvateli). Jednalo se tedy o výrazně venkovský obvod. Počtu obyvatel odpovídal počet 134 volitelů, které v rámci svých obcí a panství zvolili voliči někdy ke konci června a kteří se následně sešli k volbě poslance. Z dochovaného volebního protokolu nevyplývá, že by se k volbě osobně dostavil některý z kandidátů, zeměpanský komisař ani žádné předem nepředstavil. Z toho lze usuzovat, že oficiálně kandidaturu nikdo předem neohlásil. Ve volební urně se nakonec objevilo pět jmen. František Palacký uspěl hned v I. kole, když získal 107 hlasů. S náskokem za sebou nechal žehušického hraběte Josefa Matyáše Thuna (17 hlasů), Karla Havlíčka Borovského (pět hlasů) i ronovského lékaře Josefa Hruše a vrchního úředníka ronovského panství Josefa Nováka, kteří dostali shodně po jednom hlasu. Protokol nezaznamenal žádný volební exces a volba zřejmě proběhla v naprostém pořádku.[46]

Poté, co Palacký odmítl čáslavský mandát přijmout, uspěl zde v doplňovací volbě nymburský magistrátní rada Matěj Havelka, známý český vlastenec, jehož

43 HHStA, f. ÖRT, k. 20, sign. I/110 (Pelhřimov), volební protokol 8. 7. 1848.

44 J. Kořalka jej mylně zaměnil za vlasteneckého profesora a politika Aloise V. Šemberu. J. Kořalka, František Palacký, s. 295. S A. V. Šemberou ovšem Vincenc/Čeněk Šembera neměl nic společného. Naopak byl otcem velkostatkáře a poslance Vincence Šembery ml. (1837–1908) a též švagrem známého pražského vlasteneckého lékaře a poslance Josefa Hamerníka (1810–1887). Vztahy mezi švagry V. Šemberou a J. Hamerníkem asi nebyly zvláště vřelé, neboť Šembera na krajském úřadě v Táboře udal Hamerníka, že se v Pacově tajně uchází o mandát, neslušně se vyjadřuje o knížeti Windisch-Graetzovi a snaží se tak rozdrážděnit obyvatelstvo. Zřejmě šlo jen o pomluvu, neboť z jiného zdroje nelze Hamerníkův záměr potvrdit, v obvodě ostatně nedostal žádný hlas. Navíc byl jeho bratr Jan Hamerník pacovským starostou, tudíž se nezdá pravděpodobné, že by se mu ve městě nedostalo alespoň minimální podpory. NA, f. PG, sign. 17/24, k. 2253, čj. 6746/1848, udání (Tábor) 8. 7. 1848.

45 HHStA, f. ÖRT, k. 20, sign. I/110 (Pelhřimov), volební protokol 17. 7. 1848.

46 SOA Hradec Králové, f. Krajský úřad Čáslav, k. 2220, volební protokol 8. 7. 1848 a průvodní list zeměpanského komisaře Bedřicha Selnera krajskému úřadu 8. 7. 1848.

jméno se již před volbou objevilo v seznamu vhodných kandidátů. Havelka může být příkladem vhodného vlasteneckého kandidáta, který napoprvé nezískal mandát (kandidoval, resp. byl kandidován na jemu regionálně blízkém Jičínsku, kde jej ovšem porazil tajný kandidát Sidon – Havelka v Jičíně zcela propadl, s devíti hlasy byl až čtvrtým na *cílové pásce*[47]), ale uspěl v doplňovací volbě v obvodě, jenž mu – ať již úmyslně či neúmyslně – předchozí vlastní kandidaturou *rezervoval* jeden z předáků české národní strany. Havelka 20. července hravě zvítězil rovněž již v I. kole, kdy obdržel 94 hlasů a mj. porazil jinak vcelku populárního hraběte J. M. Thuna (devět hlasů) a jistého Severina Wanglera z Čáslavi (15 hlasů). Finanční komisař Franz Kottas z Golčova Jeníkova obdržel jeden hlas.[48]

E) KUTNOHORSKO

Svůj čtvrtý mandát vydobyl F. Palacký rovněž ve středních Čechách, a to na Kutnohorsku. I ten ovšem s poděkováním odmítl s ohledem na přijetí mandátu v Praze. K průběhu volby v Kutné Hoře se mi bohužel nepodařilo dohledat volební protokol. Z průvodního listu zeměpanského komisaře se ovšem dozvídáme alespoň tolik, že Palacký zde obdržel 97 z celkem 114 odevzdaných hlasů. Doplňovací volba byla dne 13. července vypsána na 20. července.[49] Dostavilo se k ní již jen 102 z celkem původně 115 v červnu zvolených volitelů. V napínavém duelu nakonec zvítězil mladý pražský právník Karel Leopold Klaudy. Jeho jméno bychom na seznamu vhodných kandidátů hledali marně; koneckonců ve vlasteneckém hnutí se až do jara 1848 nijak neangažoval, pocházel z německojazyčné rodiny a ve prospěch *české věci* optoval až v průběhu revoluce. Jeho národnostní identita byla během života proměnlivá, nicméně v říšském sněmu a později i na říšské radě v 60. letech bude patřit k nejvýraznějším poslancům Národní strany.[50]

Klaudyho touhu po mandátu, stejně jako jeho momentální přiklonění se k české straně, dokládají jeho kandidatury v několika doplňovacích volbách v polovině července 1848 na místa nepřijatá českými předáky. Dne 18. července propadl na Chrudimsku, kde se opakovala volba pro Riegrovo odmítnutí zdejšího mandátu. Přestože zdejším voličům zaslal před volbou leták se svým programem (datovaný 13. července), nezískal jediný hlas. Vítězem se zde stal hned v I. kole vlastenecký krajský úředník František Plaček,[51] jehož osobu doporučil volební výbor, resp. *Národní nowiny*. O dva dny později, 20. července, se konala doplňovací volba po Palackém v Kutné Hoře. Národní strana zde evidentně nepostavila žádného svého prononcovaného kandidáta, resp. pravděpodobně podpořila Klaudyho (49 hlasů). Jeho protivníky byly pouze místní veličiny, arciděkan Jan Křikava (devět hlasů) a kutnohorský justiciár Vojtěch Svoboda (33 hlasů). Dalších šest hlasů získalo šest různých kandidátů, dílem z regionu, dílem z Prahy (např. advokát Josef Frič). Posledních pět hlasů bylo zmatečných: tři lístky nikoliv na jméno *„Karel Leopold Klaudy“*, ale pouze na *„Karel Klaudy“*. Další lístek byl vyplněn jménem *„Laurenz Klaudy“* a poslední *„JUDr. Klaudy“*. Komise nakonec rozhodla lišácky: tři hlasy pro *„Karla Klaudyho“* přiznala K. L. Klaudymu, zbývající dva nikoliv (což dávalo určitý smysl, neboť Klaudyho několik blízkých příbuzných, včetně otce Josefa, kandidovalo v dalších českých obvodech). Nicméně kvůli těsnému poměru a pochybnostem kolem uvedeného jména komise rozhodla pro konání II. kola. V něm už Klaudy dosáhl nesporných 56 hlasů, zatímco Svoboda jen 38. Všechny popsané okolnosti naznačují, že mezi 13. a 20. červencem mohlo dojít k dohodě mezi Klaudym a vedením české strany v Praze, která jej následně doporučila Kutnohorským. Klaudyho vyrovnaný boj s představiteli místní elity, arciděkanem

47 L. VELEK, Rudý katecheta, s. 64.
48 HHStA, f. ÖRT, k. 13, sign. I/68 (Čáslav), volební protokol 20. 7. 1848.
49 HHStA, f. ÖRT, k. 18, sign. I/93 (Kutná Hora), zeměpanský komisař presidiu zemského gubernia 8. 7. 1848.
50 Luboš VELEK, Národnostní renegátství v politice. K politické kariéře pražského starosty a poslance Karla Leopolda Klaudyho, Pražský sborník historický, 2023, roč. 51, s. 85–127.
51 HHStA, f. ÖRT, k. 13, sign. I/67 (Chrudim), krajský úřad v Chrudimi zemskému presidiu 18. 7. 1848 a volební protokol 18. 7. 1848. Plačkovo jméno najdeme na seznamu doporučených vlasteneckých kandidátů.

a justiciárem, kteří se s ohledem na své profese pravděpodobně netěšili revoluční podpoře, pak naznačuje možné problémy volebního výboru, jak na poslední chvíli zajistit zvolení *přespolního*, veřejnosti víceméně neznámého a dokonce etnicky problematického kandidáta Klaudyho.[52]

F) OPOČNO

Palackého jméno ovšem silně rezonovalo nejen ve středních či jižních Čechách. Dalšího mandátu totiž dosáhl 8. července i ve východočeském Opočně. O průběhu a výsledku volby bohužel opět mnoho jistého nevím, protože Palacký mandát nepřijal a protokol o jeho zvolení proto pravděpodobně zůstal v registratuře královéhradeckého krajského úřadu. Z té se dodnes dochovalo ani ne stokartonové torzo, v němž volební agenda roku 1848 úplně chybí.[53] V doplňovací volbě 16. července otevřeně kandidoval a zvítězil Palackého blízký spolupracovník Wácslaw W. Tomek. Přestože bychom jeho jméno na seznamu vhodných kandidátů našli již počátkem července, během všeobecných voleb mezi 8. a 9. červencem sám nikde nekandidoval, ani nebyl bez svého vědomí kandidován, a tudíž také žádný hlas neobdržel. Lze mít proto asi za to, že před doplňovací volbou podlehl nátlaku ze strany českého volebního výboru, resp. přímo Palackého. Tomkův původ z Hradce Králové byl přitom jistě výhodou.

Z Tomkových pamětí víme, že jej Palacký Opočenským doporučil 10. července a hned den nato Tomek vyrazil na cestu do východních Čech představit se volitelům a asi i cíleně agitovat ve svůj prospěch. Předvolební kampani ovšem nakonec mnoho času nevěnoval. Tři dny strávil na cestě, respektive společenskými záležitostmi v Hradci Králové, 14. července přijel do Náchoda, který ovšem tvořil jiný volební obvod, a teprve odpoledne do Police nad Metují k příbuzným. Na agitaci v obvodě tak měl zhruba den a půl, ale podrobnosti si bohužel nechal pro sebe. Překvapivě zřejmě vůbec nenavštívil Opočno, protože se výsledek volby dozvěděl v Polici až 18. července, a to úřední cestou.[54] I měřítky pozdější doby podivně vedenou kampaň Tomek v Opočně vyhrál v I. kole, byť s nevelkým náskokem 62 hlasů (celkem hlasovalo 103 volitelů). Tomkovou nejvážnější konkurencí byli dobrušský *„ranhojič“* Antonín Schwarz a semechnický sedlák Jan Franc (oba shodně po 13 hlasech). Zbývající hlasy připadly různým, převážně místním kandidátům, nikdo z nich neměl více než pět hlasů.[55] Palackého doporučení, či možná *poručení*, mělo evidentně svou váhu.

Závěr

Červencové volby do říšského sněmu v roce 1848 představují důležitý, avšak historiografií dosud opomíjený moment ve vývoji moderní politické a volební kultury v českých zemích. Jak ukázala předložená analýza volebního angažmá Františka Palackého, nejednalo se pouze o mechanický akt výběru zástupců, nýbrž o složitější proces, během něhož se formovaly základy moderní stranické politiky, předvolební agitace a taktického uvažování. Volební kultura se rodila v prostředí improvizace, nedostatku času, slabé informovanosti a omezených komunikačních možností. Vedle národní ideje v ní působily lokální autority, osobní vazby, profesní prestiž, odpor vůči některým sociálním skupinám i praktické okolnosti volebního dne. Přerod původně etnicko-kulturního českého hnutí do podoby strukturované politické síly nebyl jednoduchý a potýkal se s řadou organizačních i personálních limitů. Nahrazení standardní kandidátní listiny pouhým *katalogem* doporučených

52 HHStA, f. ÖRT, k. 18, sign. I/93 (Kutná hora), volební protokol 20. 7. 1848.
53 Srov. archivní inventář: SOA Hradec Králové, František ZAHRÁDKA, Krajský úřad Hradec Králové. I. (1750–1850). Inventář, s. l., 1965.
54 W. W. TOMEK, Paměti, s. 300.
55 HHStA, f. ÖRT, k. 20, sign. I/108 (Opočno), volební protokol 16. 7. 1848.

osobností bez vazby na konkrétní volební obvod svědčí o opatrnosti, limitech komunikace a snaze nevnucovat voličům kandidáty shora. Zároveň ale poukazuje i na neexistenci regionálních politických lídrů a relativní neznalost poměrů v rozsáhlých oblastech Čech ze strany pražských předáků národního hnutí. Předáci národní strany na tuto situaci reagovali promyšlenou, byť jednoduchou a navenek skrytou strategií. Spojení osobní popularity, organizační improvizace a určitého taktizování činí z Palackého (podobně jako z Havlíčkových) kandidatur zajímavý pramen k dějinám české volební kultury. Ukazují, že moderní volební politika v českých zemích nevznikla naráz, nýbrž v napětí mezi staršími formami osobní autority a novými mechanismy masové reprezentace. Současně se okamžitě akceptovalo pojetí mandátu v podobě, že volba poslance nemá být jen lokálním aktem, nýbrž součástí širšího národního a politického cíle.

Katalog vhodných kandidátů, existence volebního výboru, úloha *Národních nowin*, Palackého korespondence s regionálními důvěrníky i průběh následných doplňovacích voleb dokládají existenci zatím křehké, avšak dosti funkční sítě české národní strany. Palacký v ní vystupoval jako jedna z autorit, jejíž jméno mohlo dočasně překlenout nedostatek místních kandidátů, zklidnit voličské rozpaky a vytvořit prostor pro dodatečné kandidování jiných vlasteneckých osobností. Zvláště doplňovací volby po odmítnutí některých mandátů Palackým ukazují, že vícečetné kandidování předních českých osobností nebylo jen výrazem jejich osobních ambicí či pojistkou proti volebnímu neúspěchu. V řadě případů šlo zřejmě o způsob, jak *rezervovat* problematické či dosud neobsazené obvody pro následnou volbu kandidátů, kteří ve všeobecných volbách neuspěli, nebyli stranou včas angažováni nebo nebyli v původním regionu dostatečně známi.

Objevení se jména F. Palackého ve volebních urnách hned v deseti různých volebních obvodech a jeho následná vítězství v šesti z nich nelze vnímat pouze jako odraz jeho mimořádného postavení ve vlasteneckém milieu. Jak jsem se snažil doložit, šlo o cílenou taktiku volebního výboru a Palackého samotného. Ve vztahu k Palackému je přitom podstatné rozlišovat mezi otevřenou veřejnou kandidaturou, jeho důvěrně připravovaným kandidováním a také neplánovaným volením jeho osoby ze strany volitelů. Teprve toto rozlišení umožňuje interpretovat vícevrstevné Palackého volební angažmá. Ukazuje, že Palackého jméno fungovalo současně jako symbol důvěryhodnosti i jako nouzové řešení tam, kde se v daný moment nedostávalo jiného vhodného kandidáta. Společným znakem Palackého připravovaných kandidatur je vysoký počet získaných hlasů hned v prvním kole volby, ale též absence otevřené, moderně chápané osobní kampaně. Palacký se nepředstavoval jako kandidát v dnešním smyslu slova, nepředkládal voličům program a ve většině obvodů nebyl osobně přítomen. Zároveň však nelze jeho úspěchy chápat jako čistě spontánní. Naopak, Palacký se projevoval jako racionálně uvažující politický stratég a organizátor. Jeho působení na pozadí práce volebního výboru, promyšlené nakládání se získanými mandáty a cílená doporučení pro doplňovací volby svědčí o vysoké míře politické prezence. Studium jeho konkrétního chování během voleb tak otevírá nové perspektivy pro pochopení toho, jakým způsobem se utvářela raná fáze českého parlamentarismu a jak klíčoví jednotlivci dokázali formovat pravidla politické soutěže v jejím samotném počátku.